

Vavelis Vilniuje. Nuo Jogailaičių iki Abiejų Tautų Respublikos pabaigos. Lietuvos tūkstantmečio programos tarptautinė paroda

2009 m. liepos 5 d. Taikomosios dailės muziejuje buvo atidaryta Lietuvos tūkstantmečio programos paroda „Vavelis Vilniuje. Nuo Jogailaičių iki Abiejų Tautų Respublikos pabaigos“. Ją surengė Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, Lietuvos dailės muziejus ir Krokuvos Vavelio karališkoji pilis.

Parodoje buvo pristatytas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų dvynės – Krokuvos Vavelio karališkosios pilies paveldas. Bendri Lietuvos ir Lenkijos valdovai, tie patys menininkai kūrė Krokuvos ir Vilniaus rezidencijas, kurios patyrė panašų klestėjimo ir sunykimo likimą. Parodos chronologija apėmė XIV–XVIII a. Daugiau negu 100 vertingų eksponatų parodoje iliustravo Vavelio

WAWEL IN VILNIUS. FROM JOGAILAIČIAI TO THE END OF THE POLISH-LITHUANIAN COMMONWEALTH

The publication introduces to the exhibition “Wawel in Vilnius. From Jogailaičiai to the end of the Polish-Lithuanian Commonwealth” opened on 5 July 2009 in the framework of the Programme of the Millennium of Lithuania. The exhibition should have become an inaugural exhibition in the Palace of the Grand Dukes of Lithuania, however, once the opening of the palace was postponed, it was moved to another memorial building of the Lower Castle in Vilnius – Old Arsenal which houses the Museum of Applied Art, branch of the Lithuanian Art Museum. The exhibition presented the heritage of the twin of the Palace of the Grand Dukes of Lithuania – Wawel Royal Castle in Krakow. Lithuania and Poland had the same rulers and therefore the same artists created the interior of residences in Krakow and Vilnius which later underwent the similar periods of flourishing and destruction. The exhibition chronology covered the 14th–18th centuries. Over 100 valuable exhibits spoke about the history of the Wawel Castle and Cathedral, the unique heritage, historic links with palaces in Vilnius, and museum collections of the castle. Among the most interesting exhibits was the world-famous collection of tapestries belonging to Žygimantas Augustas that decorated the Palace of Grand Dukes in Vilnius in the 16th–17th centuries. The exhibition also displayed the collection of the portraits of Lithuanian and Polish rulers and noblemen, the collection of medals, treasury items, tiles, weapons, various findings and other applied art works, also unique Lithuanistic values.

Žygimanto Augusto gobelenas su Lenkijos ir Lietuvos herbais bei Viktorijos figūra.

pilies ir katedros istoriją, unikalų paveldą, istorinius ryšius su Vilniaus rūmais, pilyje sukauptus muziejinius rinkinius. Tarp vertingiausių parodos akcentų buvo pasaulinio garso Žygimanto Augusto gobelenų kolekcijos audiniai, XVI–XVII a. puošę ir Vilniaus rūmus. Parodoje taip pat buvo galima pamatyti Lietuvos ir Lenkijos valdovų, didikų portretų rinkinį, medalių kolekciją, lobyno vertybes, koklius, ginklus, įvairius radinius ir kitus taikomosios dailės kūrinius bei unikalias lituanistines vertybes.

Su parodos istoriniu kontekstu leidinio skaitytojus supažindina habil. dr. Kazimežas Kučmanas (Kazimierz Kuczman), šios parodos kuratorius iš Krokuvos Vavelio karališkosios pilies.

Nuo Jogailos laikų iki pirmojo Žygimanto Vazos valdymo laikotarpio ryšiai tarp Lenkijos ir Lietuvos valdovų rezidencijos Vavelyje ir jų buveinės Vilniuje buvo nuolatiniai. Jie nenutrūko ir po 1611 m., kai karalius su savo dvaru visam laikui persikraustė į Varšuvą. Krokovoje ant Vavelio kalvos, kylančios šalia Vyslos, didingoje gotikinėje katedroje, ir toliau būdavo karūnuojami (išskyrus Stanislovą Augustą Poniatovskį) ir laidojami karaliai, jų žmonos ir karališkųjų šeimų nariai, o renesansiniuose rūmuose švenčiamos vestuvės ir rengiamos gedulingos iškilmės. Ilgai ryšiai buvo nutrūkę, bet dabar, kai Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmai Vilniuje kyla iš griuvėsių, Vavelis „svečiuojasi“ Lietuvos sostinėje, kad būtų šio reikšmingo įvykio liudininkas.

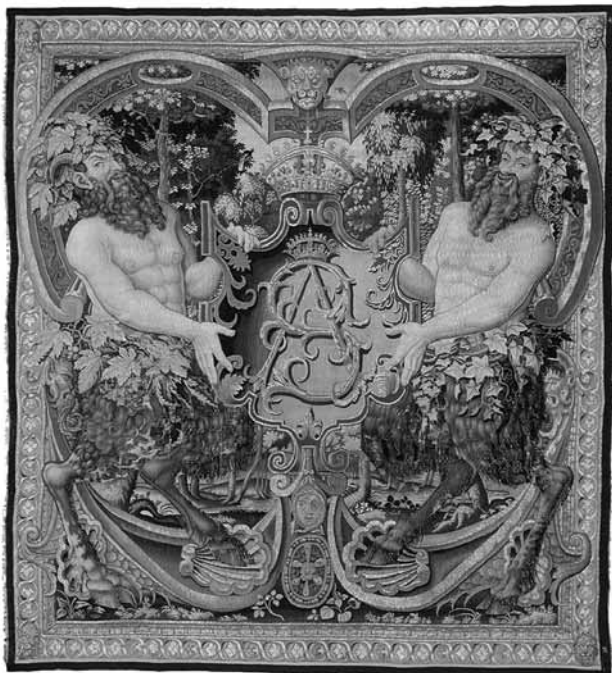
1795 m., žlugus Abiejų Tautų Respublikai, Vavelio pilis prarado savo karališkąjį statusą. Ją trumpam buvo okupavę prūsai, kurie apiplėšė ir sunaikino Karūnos išdinės turtus, po jų pilį ėmė administruoti austrų kariuomenė (su pertrauka 1815–1846 m.). Karališkieji rūmai buvo paversti karo ligonine. Tik 1905 m. pastatą atgavo autonominės Galicijos lenkų valdžios institucijos, ir iškart imtasi jį atnaujinti, o po 1918 m., jau nepriklausomos Lenkijos laikais, – įrengti istorinių interjerų muziejų. Iki Antrojo pasaulinio karo Vavelio pilis buvo ir valstybės vadovo, Lenkijos Respublikos prezidento, reprezentacinė rezidencija. XX a. 3 dešimtmetyje iš Rusijos į rūmus sugražinti Žygimanto Augusto gobelenai, renesansinės drožtos žmonių galvos, puošusios Pasiuntinių salės lubas, taip pat iš Ermitažo buvo išpirktas karūnacijos kalavijas (Szczerbiec). Antrojo pasaulinio karo metu pilį užėmė vokiečiai

ir įrengė generalinio gubernatoriaus Hanso Franko buveinę. Po karo pilis vėl tapo muziejumi. Dabar Vavelio karališkosios pilies – Valstybinių meno rinkinių – eksponatai pateikiami penkiose nuolatinėse ekspozicijose: Karališkųjų reprezentacinių menų, Karūnos išdinės, Ginklinės, Rytų meno ir ekspozicijoje „Dingęs Vavelis“. Dalis Vavelio karališkosios pilies kolekcijos eksponuojama Peskovos Skalos pilyje ir Stryšuvo dvare, Vavelio karališkosios pilies padaliniuose.

Parodą Vilniuje organizavo Vavelio karališkoji pilis – Valstybiniai meno rinkiniai kartu su Lietuvos dailės muziejumi ir Nacionaliniu muziejumi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmais. Eksponatai, neįskaitant retų išimčių, yra iš Vavelio rinkinių. Jie suskirstyti į keturis skyrius. Pirmajame, kurio pavadinimas – „Jogailaičių Vavelis“, pateikti objektai, susiję su Jogailaičių, ypač su Žygimanto Senojo ir Žygimanto Augusto, meninės kūrybos veikla. Karališkoji pilis, kurią pradėjo statyti karalius Aleksandras Jogailaitis apie 1504 m., o tęsė ir užbaigė Žygimantas Senasis po 1540 m., čia pristatyta pasitelkiant

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto privilegija, patvirtinanti LDK bajorų teises ir laisves. Vilnius, 1547 m. vasario 14 d. (iš Vyriausiojo senųjų aktų archyvo Varšuvoje rinkinių).

Gobelenas su Žygimanto Augusto inicialais SA, Briuselis, apie 1550–1560 m. (iš Vavelio karališkosios pilies rinkinių).

tieki originalius interjero dekoru fragmentus (akmens dirbiniai, kokliai, lubų rozetės, gobelenai), tiek kopijas (Pasiuntinių salės drožtos žmonių galvos). Vertingiausi šios grupės objektai – penki gobelenai su Lenkijos ir Lietuvos herbais iš puikios, iki šiandien geriausiai išsaugotos gobelenų kolekcijos, po 1550 m. išaustos Briuselyje karaliui Žygimantui Augustui. Kita šios grupės objektų dalis nurodo Jogailaičių ryšį su Vavelio katedra. Tai karalių – nuo Jogailos iki Žygimanto Augusto – antkapių iš Vavelio karūnacinės katedros gipsiniai liejiniai, XIX a. bronzinės valdovų antkapių formos skrynelės, Žygimantų koplyčios sienų bareljefinio dekoru daugiausia gipsiniai liejiniai (dalis XIX a.). Šis paskutinių Jogailaičių mauzoliejus, kurį Žygimantui Senajam prie katedros 1518–1533 m. pastatė garsus italų menininkas

Baltramejus Berečis (Bartolomeo Berrecci), yra laikomas gražiausiu renesanso architektūros kūriniu į šiaurę nuo Alpių.

Antrajame skyriuje, kuris vadinosi „Lenkijos karaliai ir Lietuvos didieji kunigaikščiai“, buvo pristatomi daugiausia Lenkijos karalių, kartu ir Lietuvos didžiųjų kunigaikščių portretai – nuo Žygimanto Senojo iki Stanislovo Augusto Poniatovskio, taip pat jų žmonių ir vaikų. Tai ant drobės tapyti portretai ir medaliai – tiek originalai, tiek vėliau padarytos jų kopijos. Šv. Kazimiero, karaliaus Kazimiero Jogailaičio sūnaus, portretas yra imaginacinis. Jis pavaizduotas su šv. Jonu Krikštytoju XVIII a. 1 pusės religinio turinio paveiksle. Šį parodos skyrių pradėjo eksponatas, atliekantis edukacinę funkciją – karūnacijos kalavijo, kuris Vavelio katedroje buvo naudojamas vainikuojant valdovus, kopija. Čia parodyta ir kopija skeptro, kurį Krokuvos akademijai, seniausiai Lenkijos mokslo įstaigai (ją 1364 m. įsteigė Kazimieras Didysis, vėliau atkūrė Jogaila, todėl jo garbei ji buvo pavadinta Jogailos universitetu), padovanojo kardinolas Frederikas Jogailaitis.

Vavelio pilies rinkiniuose yra viena turtingiausių Lenkijoje lenkų ir lietuvių didikų portretų kolekcija. Trečiajame parodos skyriuje, kuris vadinosi „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikai“, buvo pateikiami kai kurių garsių lietuvių giminių – Radvilų, Chodkevičių, Sapiegų – atvaizdai. Daugiausia yra Sapiegų portretų, keli jų priklauso giminės galerijai, įkurtai XVIII a. pradžioje Kodenyje, XIX a. perkeltai į Krasičino pilį, o prieš keletą metų deponuoti Vavelyje.

Paskutinis, ketvirtasis, parodos skyrius vadinosi „Abiejų Tautų Respublikos bajorų kultūra“. Lenkų, lietuvių ir rusėnų politinė sandrauga leido bajorų sluoksnyje plėtotis bendrai ideologijai, susijusiai su sarmatizmu, formuotis panašiam gyvenimo būdai, meninei ir materialinei kultūrai. Vilniaus laikrodžiai, kilimai arba kontušinės juostos garsėjo visoje Abiejų Tautų Respublikoje, husarai buvo vienodai ginkluoti ir Lenkijoje, ir Lietuvoje. Lenkų ir lietuvių didikai šalies ir užsienio dirbtuvėse užsakydavo panašių meno dirbinių ir puošmenų bažnyčioms. Vakarinei ir šiaurinei Abiejų Tautų Respublikos dalims būdingas kultūrinis meninis reiškinys, neturintis atitikmenų kitose Europos šalyse. Tai karstų portretai ir skardinės lentelės. Šis reiškinys atsirado dėl Baroko laikotarpiu stipriai išplėtotu laidojimo apeigų. ■

Vavelio karališkosios pilies Pasiuntinių salė.